

Δημ. Καραμπερόπουλος,
Ιστορικός της Ιατρικής, Πρόεδρος Επιστημονικής Εταιρείας
Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα

«Η Λακωνία στη Χάρτα της Ελλάδος του Ρήγα Βελεστινλή»

Δημοσιεύεται σχετική επιστολή για την Λακωνία στη *Χάρτα* του Ρήγα, με επεξηγητικά στοιχεία για τον πρότυπο χάρτη τον οποίο χρησιμοποίησε ο Ρήγας καθώς και για τα τοπωνύμια, τα οποία δημοσιεύθηκαν σε σχετικό άρθρο του φίλου ιατρού-συγγραφέα Αντώνη Τάντουλο.

Αξιότιμο
κ. Αντώνιο Ι. Τάντουλο,
ιατρό-συγγραφέα
Νεάπολη Λακωνίας
230 53

Κηφισιά, 31 Ιουλίου 2015

Αγαπητέ Αντώνη,

Έλαβα το με αφιέρωση *Λακωνικόν Ημερολόγιον 2015*, το οποίο είχες την καλοσύνη να μου στείλεις και σε ευχαριστώ θερμότατα, διότι περιέχεται και το άρθρο σου: Αντώνη Ι. Τάντουλο, «Ταΰγετον, Πενταδάκτυλον, Βουνά τα Μάννης». Αναδρομή στη χαρτογραφική ιστορία του Ταΰγετου, με αφορμή την απεικόνισή του στη «Χάρτα» του Ρήγα Βελεστινλή», *ΛΑΚΩΝΙΚΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ 2015*, Ιδιομορφή, Σπάρτη, 2015, σελ. 88-109, και το οποίο θα περιληφθεί στην Βιβλιογραφία περί Ρήγα Βελεστινλή και για το οποίο θα ήθελα να δώσω μερικές συμπληρωματικές επεξηγήσεις, ώστε να απαντηθούν τα σχετικά ερωτήματα που διατυπώνεις.

Συγκεκριμένα θα ήθελα να υπενθυμίσω ότι στην εργασία μου, την οποία μνημονεύεις (Δημ. Καραμπερόπουλος, Η «Χάρτα της Ελλάδος» του Ρήγα. Τα πρότυπά της και νέα στοιχεία, Αθήνα 1998), τονίζω ότι ο Ρήγας πήρε, ως πρότυπο της *Χάρτας* του, τον χάρτη της αρχαίας Ελλάδος του Guil. Delisle και τούτο διότι ήθελε να έχει την ελληνική πολιτική διαίρεση του χώρου διαιρεμένο σε Τοπαρχίες και Επαρχίες καθώς και την ελληνική ονοματολογία, σύμφωνα με το Σύνταγμά του και να μην χρησιμοποιήσει τη σύγχρονη Οθωμανική πολιτική διαίρεση και ονοματολογία. Επίτηδες δεν πήρε, ως πρότυπο χάρτη για τη *Χάρτα* του, ένα χάρτη της συγχρόνου του εποχής (και υπήρχαν αρκετοί). Η *Χάρτα της Ελλάδος* καθώς και οι χάρτες της Βλαχίας και Μολδαβίας ήταν πολιτικοί χάρτες του κράτους του, το οποίο σκόπευε να δημιουργήσει μετά την επανάστασή του. (Αυτό είναι το τελικό συμπέρασμα από τη μελέτη του όλου έργου του Ρήγα και του στρατηγικού σχεδίου της επανάστασής του). Ο Ρήγας δεν ήταν επαγγελματίας χαρτογράφος. Χρησιμοποίησε τους χάρτες του για το στρατηγικό σχέδιό του. Γι' αυτό εξάλλου δεν εξέδωσε χάρτες για άλλα μέρη εκτός του χώρου του κράτους του, όπως για παράδειγμα έπραξε ο Άνθιμος Γαζής, ο οποίος εξέδωσε χάρτες, εκτός από τον *Πίνακα Γεωγραφικό της Ελλάδος*, χάρτες της Ευρώπης, της Ασίας και παγκόσμιο.

Επίσης στη μελέτη μου, καθώς και σε σχετικές δημοσιευμένες επόμενες εργασίες, τονίζω ότι ο Ρήγας στα αρχαία τοπωνύμια πρόσθεσε και νεώτερα τοπωνύμια της εποχής του, είναι οι λεγόμενοι «παραχρονισμοί», για τους οποίους έχει κατηγορηθεί από εκείνους, οι οποίοι εξετάζουν τον Ρήγα μόνο χαρτογραφικά, μονοδιάστατα και όχι συνολικά μέσα από τα έργα του και σε σχέση με το στρατηγικό σχέδιο της επανάστασής του. Συγκεκριμένα, έγραφα στην εργασία μου ότι ο Ρήγας

θα πήρε τα συμπληρωτικά σύγχρονα τοπωνύμια από τον Μελέτιο, *Γεωγραφία παλαιά και νέα*, Βενετία 1728, τους Δημητρίεις, *Γεωγραφία νεωτερική*, Βιέννη 1791, την οποία μάλιστα ο Ρήγας τρεις φορές την μνημονεύει στον *Νέο Ανάχαρσι*, όπως έχουμε επισημάνει στα σχόλια κατά την επανέκδοσή του από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2005, στοιχείο που δείχνει ότι την χρησιμοποιούσε. Πιθανόν και από άλλες πηγές.

Αγαπητέ Αντώνη, έχω γράψει μια μικρή εργασία για τη «Μεσσηνία στη Χάρτα της Ελλάδος του Ρήγα Βελεστινλή», που δημοσιεύθηκε στα *Μεσσηνιακά Χρονικά*, τόμ. Α΄, Αθήνα 1999, σελ. 64-71. Σήμερα μου δίνεται η ευκαιρία να επεξηγήσω για τα τοπωνύμια του Ταϋγέτου και του Ευρώτα της Χάρτας του, για τα οποία όμως στο άρθρο σου ανατρέχεις σε παλαιότερες πηγές. Συγκεκριμένα, γράφεις στο άρθρο σου σελ. 92: «Εξετάζοντας το χάρτη του Delisle διαπιστώνουμε ότι ο Ταϋγέτος αναφέρεται σαν *M(ont)*. *Taygetus* με την γνωστή δηλαδή αρχαία ονομασία, που είναι εντελώς διαφορετική από αυτή της «Χάρτας». Ο Ρήγας χρησιμοποιεί την ονομασία «(το) Ταϋγέτον» γνωστή από τον Στέφανο τον Βυζάντιο, «Πενταδάκτυλον» γνωστή από τον Κωνσταντίνο Πορφυρογέννητο και «Βουνά της Μάννης» που απαντάται σε πολλούς παλαιότερους χάρτες. Στις σημαντικές διαφορές των δύο χαρτών να αναφέρουμε και την ονομασία Βασιλοπόταμο για τον Ευρώτα στην «Χάρτα», ονομασία που δεν υπάρχει στο χάρτη του Delisle».

Όπως όμως έγραφα στη μελέτη μου, ο Ρήγας θα έβαλε τα σύγχρονα τοπωνύμια δίπλα σε εκείνα του Delisle, και θα πήρε από τον Μελέτιο ή από τους Δημητρίεις. Και πράγματι ανατρέχοντας τον Μελέτιο, *Γεωγραφία*, σελ. 373, (αυτόν θα είχε πρόχειρα κοντά του και όχι τον Στέφανο Βυζάντιο, ούτε τον Κωνσταντίνο Πορφυρογέννητο), βλέπουμε ότι γράφει, στο ουδέτερο, «**το Ταϋγέτον όρος...και παρ' άλλων Πενταδάκτυλον**», όπως ακριβώς γράφει και ο Ρήγας. Από εκεί πιθανότατα θα τα πήρε. Σ' αυτά ο Ρήγας προσθέτει και το «Βουνά της Μάννης», όνομα το οποίο πάλι μνημονεύει ο Μελέτιος, αλλά επί πλέον γνωρίζουμε και από το στρατηγικό σχέδιο της επανάστασής του Ρήγα, την σημασία που έδινε στους κατοίκους της, τους Μανιάτες, για την έναρξη του ένοπλου αγώνα εναντίον της Οθωμανικής εξουσίας, που προγραμματίζε. Εξάλλου στον *Θούριο*, στίχ. 63, ο Ρήγας απευθύνεται στους Μανιάτες, «Σουλιώτες και Μανιάτες, λιοντάρια ξακουστά».

Όσον αφορά τώρα για την ονομασία του Ευρώτα, ως «Βασιλοπόταμο», πράγματι δεν το αναφέρει ο Delisle. Μα τονίσαμε ότι ο χάρτης του Delisle είναι της αρχαίας Ελλάδος, ενώ η ονομασία «Βασιλοπόταμο» είναι της εποχής του Ρήγα. Αν ανατρέξουμε όμως στους Δημητρίεις, *Γεωγραφία νεωτερική*, Βιέννη 1791, επανέκδοση με την επιμ. Αικατερίνης Κουμαριανού, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Αθήνα 2006, σελ. 123, εκεί στο «Περί Λακωνικής» αναφέρουν «**Ο Ευρώτας (τόρα Βασιλοπόταμο)**». Και όπως αναφέρθηκε παραπάνω ο Ρήγας χρησιμοποιούσε την *Γεωγραφία νεωτερική*.

Όπως παρατηρείς αγαπητέ Αντώνη, ο Ρήγας είχε ένα συγκεκριμένο στρατηγικό σχέδιο επανάστασης και σε αυτό συμπεριλαμβάνονταν και οι χάρτες του, *Χάρτα της Ελλάδος*, *Νέα Χάρτα της Βλαχίας* και *Γενική Χάρτα της Μολδοβίας* (προγραμματίζε να εκδώσει και αναλυτικούς χάρτες για τη Βουλγαρία, τη Σερβία και τη Βοσνία), ως πολιτικοί χάρτες του κράτους του, για να διοικηθεί δημοκρατικά σύμφωνα με τα «Δίκαια του Ανθρώπου» και το «Σύνταγμά» του το πολύ-γλωσσικό, πολύ-θρησκευτικό και πολύ-εθνικό κράτος του. Ενώ παράλληλα προσπαθούσε να τονώσει το ηθικό των σκλαβωμένων με τον *Θούριο*, να σμιλεύσει την ιστορική μνήμη και να ενισχύσει την αυτοσυνειδησία των σκλαβωμένων. Γι' αυτό και αναγράφει παράλληλα στα αρχαία ονόματα και τα σύγχρονα της εποχής του, που ήταν γνωστά στο λαό, όπως για παράδειγμα «Φεραί-Βελεστίνο», «Αίγιον. Βοστίτσα», «Ευρώτας.

Βασιλοπόταμο» και τόσα άλλα, τα οποία δημοσιεύονται στις εργασίες μου. Την τακτική αυτή την ακολουθεί τόσο στη *Χάρτα της Ελλάδος*, όσο και στο *Νέο Ανάχαρσι*.

Γι' αυτό τονίζω ότι, όταν χρειάζεται οι ασχολούμενοι με την χαρτογραφική παραγωγή να μελετήσουν τη *Χάρτα* και γενικότερα το χαρτογραφικό έργο του Ρήγα, θα πρέπει πρώτα να γνωρίσουν τα έργα του, το στρατηγικό σχέδιο της επανάστασής του, και γενικότερα να γνωρίσουν τα αποτελέσματα των τελευταίων ερευνών, που περιλαμβάνονται στις εκδόσεις της Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών Βελεστίνου-Ρήγα. Θα έλαβες το βιβλίο «Ένας όψιμος, άδικος επικριτής του επαναστάτη Ρήγα Βελεστινλή», Αθήνα 2015, το οποίο αναφέρεται στις διατυπωμένες άδικες απόψεις για τον Ρήγα του Γ. Τόλια, του ασχολούμενου συστηματικά με τη ιστορία της χαρτογραφίας του ελληνικού χώρου, αλλά όμως δεν μελέτησε ούτε καν τον *Θούριο* και τον *Ύμνο Πατριωτικό* του Ρήγα, για να γνωρίζει ότι ο Ρήγας με λιοντάρι συμβολίζει τους σκλαβωμένους, τους Μανιάτες και τους Σουλιώτες, ενώ με λύκο συμβολίζει τον σουλτάνο.

Μετά τα παραπάνω, αγαπητέ Αντώνη, νομίζω ότι δίνονται απαντήσεις στις θεωρούμενες «διαφορές» στη Λακωνία του προτύπου χάρτη της αρχαίας Ελλάδος του Delisle και της *Χάρτας της Ελλάδος* του Ρήγα Βελεστινλή.

Με εκτίμηση

Δημήτριος Καραμπερόπουλος

Η Λακωνία στη *Χάρτα* του Ρήγα Βελεστινλή

Η Λακωνία στον πρότυπο χάρτη του Delisle